

Otvorena knjiga

Beograd 2020.

Copyright © Zoran Petrović, 2020

Copyright © za ovo izdanje Otvorena knjiga, 2020

Sva prava zadržana uključujući pravo na reprodukciju
u bilo kom obliku u celosti ili delimično.

ISBN 978-86-7674-341-4

ZORAN PETROVIĆ
PRAZNIK
ZVERI
ZAKON KRVOLJUBLJA

Beograd 2020.

Mojim junacima - mojim roditeljima

*„A kadar sam stići i uteći
i na strašnu mjestu postojati,
ne bojim se nikoga do Boga!”*

Iz epske narodne pesme hajdučkog ciklusa
„Starina Novak i knez Bogosav“

KNJIGA PRVA

STASANJE JUNAKA

PROLOG

Septembar 1817, Beč

Obzorje mojih misli beše sumračnije od sivolujnog neba po kom banatski vetar divljim dahom olovne oblake ustrojava i bijesni uzno-sito, svakoga časa prijeteći da ih pozamašne po zemlji prolije. Ono beše mutnije i od rijeke po kojoj plovismo i tamnije od senki dušmana što iza nas ostadoše, jer sam se, eto, sve pitao, hoće li nas u vremenima koja dolaze iko osuđivati što majku Srbiju napuštamo. A, vala, moralo se. Kad i pored onolikih junačkih života što se uga-siše ustanak propade, nikome se više glava nije uzalud davala.

U sećanja uronjen, sve mi se čini da su me koliko maločas Dunavom gonili treštaji turskih pušaka i ratna halabuka, iako sam već neko vrijeme van njihovih domašaja. Druga je godina kako sačinjavam ove rukopise u nastojanju da obelodanim događaje u rodnoj Srbiji s početka ovoga vijeka, ali mi je srce nekoji nemir navuklo i ne mogu riješiti kome bih rukopis, i kada ga završim, poslao. Slutim da će me Obrenović i njegovi sledbenici prije za izdajnika i nevjernika proglasiti, no što će dozvoliti da ovakve priče otadžbinom prometnem. Istina, čini se, nikada nije dobrodošla kada je vlast nevaljana. Niko drugi, ko zna ovo što znam i ja, nije u mogućnosti da progovori. Ili su daleko od Srbije i uticaja nemaju ili više nisu među živima.

Knez se Miloš za to lično postarao. Stojana Čupića, kaže narod, predao je Turcima preko mačvanskih kmetova. Priča se da mu u zarobljeništvu nisu mogli ništa. Nit' ga je džebana mogla oboriti, niti kanap udaviti, već su ga međ' kužne i bolesne zatvorili da skonča... našeg Zmaja od Noćaja. Potom je Obrenović poslao Štitarca da protu Nikolu Smiljanića otruje, što je onaj i učinio. Toplom krvi i guščijom džigericom prota se mogao izliječiti, ali ne htjede. „U vrijeme posta, neću se krvlju i mesom spasavati...“ govorio je. „A da vam pravo velim, braćo, čitav vijek sam pored Turaka i Krvožede tukao. Kada bih se tako izliječio, video bih sebe kao jednoga od njih.“ I tako u istoj godini stradaše dva junaka, a evo, pre koji mjesec knez smače još jednoga – vožda Karađorđa.

Raspop Luka Lazarević sada je u Rusiji i nije u ljubavi sa Obrenovićem, ali od njega ništa i ne mogu zahtijevati, jer bi bio u istoj neprilici kao i ja. Da je među živima, dovoljno uticaja imao bi i Dositej, ali njegovu glavu nikada ne bih mogao uvjeriti u istinitost svojih kazivanja.

Kome, pitam se stoga, ove tajne potanko mogu povjeriti, a da u isti čas to bude čovjek koji ima moć da protiv pošasti narod podigne, a koji me neće za sasma ludog držati, jer iskren da budem, po ovijem pitanju bistrinu svojega razuma i sam nerijetko sporim. A kako i ne bih? Delićem svoga uma i vjere pokušavam se ubijediti da strahotne priče koje sam slušao, a ponešto i sam doživio, nisu suštastvena istina. Priče što ih pripovedaše oni koje već spomenuh, a ponajviše pobratim hajduk Veljko Petrović. Sanitarni kordon što je Habzburška monarhija podigla početkom 18. vijeka bio je od koristi, ali s vremenom i njega nestade i sve kao da se zaboravilo. Zbog toga i sačinjavam ovije rukopise – da se ne zaboravi.

Odmah ću otvoreno kazati da ova beseda nije za svačije uši, da će se mnogi na me srditi i nazivati me svakojakim. Ič me se to ne tiče... Istina ima da se zna, pa makar me u Srbiju nikada više ne primili. Vijekovima su nam Osmanlije uzimale danak u krvi i to za svijet nije nikakva tajna. Prava je istina mnogo gora. Nju srpski moćnici zataškavaju, a običan narod boji se da o njoj govori. Istina

jeste ta, da su sluge Nečastivog vijekovima Srbiji uzimale danak u dušama. Danak u krvi odavno se više ne daje, ali po ovaj potonji krvopije i dalje dolaze.

Vuk Stefanović Karadžić

1. DIJA-DIJA-DE

*Godina 1795, severna strana Tupižnice,
Crnorečka nahija*

Sveži otisci laganih stopala povili su vlati trave tek toliko da im porube senke što ih je iznedrio suton iznad lenovačkog predgorja. Znao je da će je sustići i da trag ne može da zametne. Nije mu ni prvi ni poslednji put da baš on dobija ovakav zadatak - i svaki put bivalo bi isto. Miris ljudske kože sjedinjen sa gorskim povetar-cem što se zabija u koren nosa nepogrešivo vodeći i kroz najdu-blju tamu; snažni damari iznad jagodičnih kostiju, tamo gde srce najradije na površinu tela ritmom izbija; nakostrešene dlačice na obema rukama i oštar pogled. Taj pogled koji, govorele su stare-šine, seže do same večnosti. Grabio je uz planinski uspon, samo njemu znanim stazama, razgrtao žbunje i klizio među drvećem. Brz i neumitan, poput gorske aveti.

Ubrzo ju je ugledao. Stajala je nasred proplanka u beharbeloj haljini, glave malo izvijene naviše, kao da se sprema da ugrize praskonoćje. Poslednji strukovi dnevnog svetla kopneli su na za-padnom rtanjskom obzorju, darujući njenoj dugoj kosi pepeljast, vilinski sjaj. Disala je duboko, podižući gola ramena, a on bešu-mno prilazio sve bliže sasvim umirivši dah. Kao da nije ni slutila

da se nalazi tek na desetinu koraka iza njenih leđa, podigla je ruke i počela nešto da pevuši. Posegnuo je ka njenom vratu, ali tren pre nego što će je dohvatiti, ona se okrenu oko sebe kao poskok.

„Crvena kraljica... je'n... dva... tri!“ brzo je izgovorila ječeći, pa se od srca nasmejala. „Trk natrag na mesto!“

„Pobogu, sejo, pa nije ti ovo igra!“ uzviknuo je dečak odskočivši korak unazad. „Ti kanda opet budna sanjaš?“

Ništa mu nije odgovorila, već mu opet okrete leđa zagledana u vetroviti ples crnih krošnji iznad proplanka. Prišao je i stao pored nje, odmeravajući je soko-bistrim očima, ali nije uspevao da dokuči šta joj to pažnju privlači. Oboje nepunih petnaest leta mladi, nerazdvojni otkad znaju za sebe, pa opet, bilo je tih retkih trenutaka kada ju je osećao tako dalekom i nepoznatom.

„Ajde kad mesechodiš noćom, to razumem, al' sada i po predvečerju...“ prekorevao ju je dečak.

„Nešto da mi obećaš, Velho“, kazala je ona, kao da ga ne sluša. „Hoćeš li?“

„Znaš da hoću, samo reci šta...“

„Kada umrem, ti da me sa'raniš...“

„O jeb...“ krenuo je da kune, pa se ujede za donju usnu. „Opet te tvoji đavoli spopali, a?“

„Je l' obećavaš?“

„Ništa takvo ne obećavam!“ povikao je i napravio korak napred, sada i on zagledan u šumu pred njima. „I da ti kažem... Da me ne zoveš više Velho. Imam ja svoje kršteno ime.“

„Velho je, braco, ime ratnika sa dalekog severa“, uzvratila je devojčica. „Mudrače iz sela tako kazuju... i da to znači koplje i moć magijsku da ima...“

„Nije me briga!“ Stisnuo je usne dečak. „Zato ti i poludela glava što slušaš priče svakojake. Šta će čoveku koplje u imenu i nekakva snaga magijska ako mu je srce zečje? Ne treba meni ništa od toga da bih junak bio. Samo Veljko odsad da me zazivaš...“ Okrenuo se ka sestri. „I one ludosti više neću da slušam...“

„Razumem“, kazala je devojčica i pogledom pritisla zemlju.

Njemu bi žao, pa joj priđe i spusti ruku na rame.

„Nikada nisi ovako daleko odlutala.“

„Je l' te sramota od naroda?“ Njen prkosni glas zasekao je planinski suton i sada on od nje umaknu pogledom. „Znam ja šta komšije pričaju, moj braco“, dodala je. „Pričaju da nisam od Petrovića. Da su me ostavili cigani kada su prolazili kroz Lenovac, a vi me uzeli na čuvanje.“

„Svima ću im lažljive jezike počupati!“ prosiktao je dečak. „Dobro znaš da to nije istina i da mater kazuje da smo iz istoga stomaka isпали.“

„Majka može da govori šta oće, ali seoska babica je rekla...“

„Taška!“ planuo je dečak i iskoračio ispred nje. „Ti jesi i uvek ćeš biti moja seja. Neću više reć da čujem!“

Devojčica ga je pogledala zavodnjениm očima i dodirnula po obrazu.

„Je l' uistinu?“

„Uistinu.“

„I držaćemo se skupa, nećeš me nikada ostaviti?“

„Pu...“ zapljunuo je zemlju. „Crko!“

„E, pa dobro“, rekla je Taška i povukla ga za ruke. „Ajde, idemo onda na igru!“

„Kakvu igru, mori, noć ćemo još malo na glavu navući. Bolje kući da polazimo!“

„Još malo samo Veeelho.“ Trepnula je i široko se osmehnula, pa ga lupila po nadlanicama i potrčala ka obodu šume kao vetar, uzvikujući: „O... O... Omorika! Ja... Ja... Jablane!“

„Dokle ćeš pokušavati da me u muškoj igri nadvladaš?“ Veljko se iscerio i jurnuo za njom.

„Jes', muška!“ dovikivala je Taška kroz smeh. „A ti, čik, pa me nadtrči!“

„Nema šuma Jablanova, Ja... Ja... Javore!“ uzvratilo joj je brat i promenio pravac trčanja, izabravši drvo koje je njemu bilo bliže.

Posle desetak minuta vijanja po obodu šumarka, padoše u travu. Duboko i brzo udišući vazduh, nekoliko minuta nisu